

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
Декан факультету педагогіки і
психології
акад. Бондар В.І.

_____ (підпис)

« ____ » _____ 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА
нормативної навчальної дисципліни

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

освітнього рівня _____ бакалавр _____

галузі знань _____ 01 освіта / педагогіка _____

спеціальності _____ 013 Початкова освіта _____

освітньо-професійні програми: 1. Початкова освіта та практична психологія
2. Початкова освіта та іноземна мова
3. Початкова освіта та дошкільна освіта

Шифр за навчальним планом ПП1.02.4

Робоча програма розроблена на підставі типової навчальної програми з «Теорії та методики виховання» затвердженої на засіданні Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова «___» _____20___ року, протокол № ___.

Розробники програми: Севастюк Мар'яна Степанівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики початкового навчання факультету педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Затверджено на засіданні кафедри педагогіки та методики початкового навчання

«29» серпня 2019 року, протокол № 1.

Завідувач кафедри

(підпис)

Шапошнікова І.М.

(прізвище, ініціали)

1. Опис дисципліни

Шифр дисципліни ПП1.02.4

Загальні характеристики дисципліни	Навчальне навантаження з дисципліни		Методи навчання і форми контролю
Галузь знань 01 Освіта <small>(шифр, назва)</small>	Кількість кредитів - 3		Методи навчання: - словесні - наочні - практичні
Спеціальність 013 Початкова освіта <small>(код, назва)</small>	Загальна кількість годин – 90		
	<i>Денна</i>	<i>Заочна</i>	
Освітній рівень Бакалавр <small>(бакалавр/магістр)</small>	Лекції:		
	18 год.	6 год.	
	Семінарські заняття:		
Нормативна	16 год.	2 год.	
	Лабораторні заняття:		
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом I	-	-	Форми поточного контролю: модульні контрольні роботи
	Індивідуальна робота:		
Семестр II	-	-	
	Самостійна робота:		
Тижневе навантаження (год.) - аудиторне: 2 - самостійна робота 2	56 год.	82 год.	Форма підсумкового контролю: Екзамен
	Співвідношення аудиторних годин і годин СРС:		
Мова навчання - українська	1/2	1/9	

Предметом вивчення навчальної дисципліни є закономірності історико-педагогічного розвитку виховання, системи освіти та педагогічної думки із найдавніших часів до сьогодення.

Міждисциплінарні зв'язки: загальні основи педагогіки, теорія та методика виховання, дидактика, школознавство, історія України, історія української культури, філософія, галузеві методики початкової освіти, «Педагогічні технології у початковій школі».

Мета і завдання навчальної дисципліни:

Метою вивчення навчальної дисципліни “Історії педагогіки” є засвоєння історико-педагогічних знань, найкращих здобутків зарубіжної та вітчизняної школи, формування наукового педагогічного світогляду майбутніх учителів початкової школи. Історико-педагогічний аналіз дає можливість відбирати і запровадити кращі педагогічні здобутки людства у практику вітчизняної школи.

Основними завданнями вивчення дисципліни “Історія педагогіки” є :

- забезпечувати оволодіння студентами знаннями історичних умов виникнення виховання, школи, основних етапів розвитку освіти і педагогіки; ознайомити з життям і творчістю видатних педагогів минулого;
- виховувати у студентів любов до педагогічної професії, глибокий інтерес до вивчення історичного минулого як основи для розуміння сучасних проблем освіти і педагогіки;
- формувати у майбутніх вчителів готовність до творчого використання історико-педагогічного досвіду у власній практичній діяльності;
- сприяти осмисленню і усвідомленню розвитку української школи і педагогічної думки як складової частини загальноєвропейського освітнього процесу.

В змісті навчального курсу з історії педагогіки органічно поєднується історія європейського та світового освітнього процесу з історією української школи і педагогіки. Поряд з ознайомленням із найкращими надбаннями зарубіжної педагогічної думки, практики навчання і виховання студенти вивчають досягнення української школи і педагогіки. Це дає можливість найкраще зрозуміти загальне та особливе, специфічне в розвитку української культури, школи і педагогічної думки, осмислити вітчизняну педагогіку як складову частину європейської педагогічної думки, яка розвивалася на національному підґрунті, виходячи з потреб українського суспільства на різних етапах його розвитку та боротьби проти колоніальних режимів за свою незалежність.

II. Основні результати навчання та компетентності, які вони формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	<p>Знати історичні умови виникнення виховання, школи та педагогічної думки;</p> <p>Вміти оцінювати сучасну теорію і практику виховання з урахуванням конкретно-історичного аналізу педагогічних фактів та явищ, обґрунтовувати зв'язок виховання з економічним, науковим, суспільним розвитком.</p>	<p>Здатність аналізувати педагогічні явища з позицій історизму їх виникнення та розвитку.</p>
2.	<p>Знати основні етапи розвитку шкільництва і педагогіки;</p> <p>Вміти здійснювати історико-педагогічний аналіз кожної педагогічної епохи: виділяти головне в педагогічних системах минулого, визначати особливості мети, змісту, організації, методів, засобів і результату виховання, розкривати суть знахідок різних історичних епох;</p>	
3.	<p>Знати погляди педагогів минулого;</p> <p>Вміти аналізувати та оцінювати педагогічні теорії, концепції, а також видатних педагогів минулого, виділяти найбільш цінні ідеї кожної теорії, концепції, технології;</p>	<p>Здатність аналізувати та оцінювати педагогічні теорії, концепції, а також видатних педагогів минулого, здійснювати історико-педагогічний аналіз кожної педагогічної епохи.</p>
4.	<p>Знати становлення і розвитку українського шкільництва, національної системи виховання і національної педагогіки;</p> <p>Вміти передбачати основні тенденції і перспективи розвитку шкільництва та педагогічної думки, конструювати перспективні лінії розвитку педагогічної науки, що ґрунтуються на здобутках минулого, обґрунтовувати заходи щодо оновлення змісту освіти в даний історичний період, ;</p>	<p>Здатність передбачати основні тенденції і перспективи розвитку шкільництва та педагогічної думки.</p>
5.	<p>Знати розвиток української національної</p>	<p>Здатність працювати з</p>

	школи, системи виховання і педагогіки як історично обумовленого цілісного процесу у зв'язку з розвитком педагогіки різних народів. Вміти творчо використовувати в практичній діяльності історико-педагогічний досвід, використовувати кращі надбання педагогічної спадщини при розв'язанні актуальних проблем навчально-виховного процесу сучасної школи;	першоджерелами, науково-педагогічною літературою.
6.	Знати зміст архівних документів про систему та школу окремих історико-педагогічних періодів, твори педагогів минулого з питань освіти на навчання дітей; Вміти працювати з першоджерелами, науково-педагогічною літературою, аналізувати твори видатних педагогів минулого.	

III. Тематичний план дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 години.

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)				Кількість годин (заочна (вечірня) форма навчання)			
		Аудиторні	Лекції	Семінарські	СРС	Аудиторні	Лекції	Семінарські	СРС
Змістовий модуль 1. Донауковий період у розвитку педагогіки.									
1	Тема 1.1. Історико-педагогічний компонент у професійній підготовці вчителя.	3	1	-	2	2	2	-	15
2	Тема 1.2. Походження виховання у первісному суспільстві.	1		1	2	1			15
3	Тема 1.3. Виховання, школа і педагогічна думка Стародавнього	2	1	1	6				

	світу.								
4	Тема 1.4. Виховання, освіта і школа Середньовіччя.	2	1	1	4				
5	Тема 1.5. Педагогічна думка епохи Відродження.	2	1	1	6	1			15
	Тема 1.6. Розвиток і педагогічної думки у 16 – 18 столітті	6	4	2	6	3	2	1	15
Змістовий модуль 2. Розвиток педагогіки як самостійної науки									
5	Тема 2.1. Становлення масової школи і педагогіки.	6	4	2	6	-			15
6	Тема 2.2. Школа і педагогічна думка кінця 19– початку 20 століття.	4	2	2	10	-			15
7	Тема 2.3. Школа і педагогічна думка першої половини 20 століття.	4	2	2	10	2	2		18
8	Тема 2.4. Школа і педагогічна думка другої половини 20 століття.	4	2	2	6	1		1	
Разом : 90 год.		34	18	16	56	8	6	2	82

IV. Зміст дисципліни

№ з/п	4.1. Назва модулів, тем та їх зміст	К-сть годин	
		Всього	в т.ч. лекцій
1.	Змістовий модуль 1. ДОНАУКОВИЙ ПЕРІОД У РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІКИ	40	8
1.1	Тема 1.1. Історико-педагогічний компонент у професійній підготовці вчителя Історія педагогіки як наука про становлення та розвиток виховання, освіти та педагогічної науки. Її місце в історії світової цивілізації. Історія педагогіки як компонент педагогічної освіти у вищій школі. Зв'язки історії педагогіки з іншими дисциплінами.	3	1

	<p>Джерельна база історії педагогіки.</p> <p>Сутність виховання як соціального явища. Теорії походження виховання.</p> <p><i>Рекомендовані інформаційні джерела: основні – 1,2,3,6,8,9.</i></p> <p>Тема 1.2. Походження виховання у первісному суспільстві (3-2 млн. років назад - 3 тис. років до н.е.)</p> <p><i>Характер виховання у первісному суспільстві</i></p> <p>Зародження виховання на ранніх стадіях розвитку первісного суспільства. Виділення виховання як окремого виду соціальної діяльності. Особливості виховання за часів матриархату та патріархату.</p> <p>Якісні зміни у вихованні в період розпаду первісного суспільства. Сімейне виховання.</p> <p><i>Особливості виховання праукраїнців. Трипільська культура</i></p> <p>Мораль, культура, побут давніх народів, які населяли Україну у сиву давнину. Навчання і виховання дітей населення України епохи палеоліту. Народно-педагогічні уявлення праукраїнців трипільської культури. Народна педагогіка як багатотисячолітній емпіричний досвід народу.</p> <p><i>Рекомендовані інформаційні джерела: основні - 1,2,3,6,8,,15,22.</i></p>	3	1
1.3	<p>Тема 1.3. Виховання, школа і педагогічна думка Стародавнього світу (3 тис. до н.е. - V століття)</p> <p><i>Освіта, виховання в країнах Давнього світу. Філософські та ораторські праці про виховання</i></p> <p>Виховання і школа у Давній Шумері, у державах Давнього Сходу (Єгипет, Індія, Китай). Закриті жрецькі школи як найдавніший тип школи. Поступове урізноманітнення типів шкіл, пов'язане з накопиченням теоретичних знань, розвитком писемності. Педагогічні ідеї у релігійних вченнях Давнього Сходу. Педагогічні погляди Конфуція.</p> <p>Освітні системи давньогрецьких полісів: спартанське та афінське виховання. Школа в епоху еллінізму. Педагогічні ідеї давньогрецьких філософів Демокріта, Сократа, Платона, Аристотеля. Мета виховання, його зміст та засоби, фактори формування дитини. Зміст та методи навчання.</p> <p>Виховання і навчання у Давньому Римі. Особливості навчання в елементарній школі. Педагогічні погляди Марка Фабія Квінтіліана. Зародження християнства та його вплив на теорію і практику виховання.</p> <p><i>Виховання і освіта першоукраїнців. Скіфське царство і грецькі міста-колонії</i></p> <p>Виховання і освіта в античних містах – державах Північного Причорномор'я і Приазов'я (Тиру, Херсонес, Ольвія, Пантікапей тощо). Культурний взаємозв'язок із місцевим населенням і кочовими племенами. Давньогрецькі і давньоримські джерела про Скіфію, її</p>	8	1

1.4.	<p>поселення, побут, освіту, виховання.</p> <p>Предки східних слов'ян, їх заняття, суспільний лад, побут, вірування, погляди на виховання і навчання.</p> <p><i>Рекомендовані інформаційні джерела: основні - – 1,2,3,6,8,9,14.</i></p> <p>Тема 1.4. Школа, освіта і виховання Середньовіччя (IV-VI - XIII-XIV століття)</p> <p><i>Розвиток школи і педагогічної думки Середньовіччя</i></p> <p>Монополія церкви на розвиток освіти у Західній Європі. Церковні школи. Зміст та методи навчання в них. Сім вільних мистецтв. Виховання світських феодалів. Сім лицарських добродітностей. Виникнення схоластики як системи мислення, дослідження і викладання. Виникнення і розвиток середньовічних університетів, їх структура, зміст та форми навчання. Міські (цехові та гільдійські) школи.</p> <p>Освіта у країнах Близького Сходу. Система мусульманської освіти і виховання. Педагогічні ідеї вчених-енциклопедистів та їх вплив на розвиток світової педагогічної думки.</p> <p>Вплив традицій античної культури на розвиток освіти у Візантії.</p> <p><i>Школа, освіта і педагогічна думка в Київській Русі</i></p> <p>Освіта та писемність слов'ян у часи, що передували утворенню Київської русі. Докази існування писемності у дохристиянські часи.</p> <p>Виникнення і становлення школи та системи освіти в Київській Русі. Типи шкіл у Київській Русі. Школа книжного вчення князя Володимира Святославича. “Академія” Ярослава Мудрого. Двірцеві школи XII століття. Зміст освіти, навчальні книги. Розвиток церковних шкіл. Києво-печерський монастир як духовний центр Київської Русі. Особливості форм і методів навчання у монастирських школах. Жіноча освіта.</p> <p>Організація елементарного навчання в Київській Русі. Майстри грамоти. Зміст та методи навчання у школах грамоти.</p> <p>Розвиток педагогічної думки Київської Русі. Педагогічні ідеї часів Київської Русі і пам'ятки давньоруської літератури.</p> <p><i>Рекомендовані інформаційні джерела: основні - – 1,2,3,6,8,9,10,11,22.</i></p>	6	1
1.5.	<p>Тема 1.5. Педагогічна думка епохи Відродження (XIV –XVI століття)</p> <p><i>Становлення гуманістичного виховання і його ознаки. Філософські праці гуманістів про виховання та освіту</i></p> <p>Розвиток освіти та педагогічної думки в епоху Відродження. Сутність педагогічних основ філософії гуманістів. Зародження шкіл нового типу (Вітторіно да Фельтре). Ідеї виховання у творах французьких гуманістів Ф.Рабле та М.Монтеня. Педагогічні погляди Е.Роттердамського, Х.Вівеса. Педагогічний аспект соціальних утопій Т.Мора та Т.Кампанелли.</p> <p>Зміна підходів до виховання і шкільництва у період реформації</p>	8	1

<p>1.6.</p>	<p>(М.Лютер, Ж.Кальвін, У.Цвінглі). Контреформація та її вплив на шкільну практику. Педагогічна система єзуїтів. Зміст, організація і методи навчання у єзуїтських колегіумах. Виховна система єзуїтів.</p> <p>Виховання і школа України в період її поневолення. (друга половина XI – XIII століття)</p> <p>Українське шкільництво за часів татаро-монгольської навали. Українська школа в Литовській державі. Колонізаторська освітня політика Польщі на Українських землях.</p> <p>Організація Острозького колегіуму - академії. Діяльність гуртка вчених та друкарні І.Федорова в Острозі.</p> <p>Виникнення братських шкіл елементарного та підвищеного рівня. Статути братських шкіл. Демократичні основи їх діяльності. Зміст, форми та методи навчання і виховання у братських школах. Започаткування у їх діяльності основ класно-урочної системи.</p> <p>Утворення Києво-Могилянської академії. Навчання і виховання в Києво-Могилянській академії. Педагогічні погляди учителів братських шкіл К.Ставровецького, Л.Зизанія, П.Беринди, І.Борецького, М.Смотрицького, С.Полоцького, Є.Славинецького.</p> <p><i>Рекомендовані інформаційні джерела: основні 1,2,3,6,9,25,26,29,32,33.</i></p> <p>Тема 1.6. Розвиток школи і педагогічної думки у XVI – XVIII столітті</p> <p>Педагогічні погляди Я.А.Коменського</p> <p>Основні етапи педагогічної діяльності Я.А.Коменського. Формування філософського світогляду та суспільно-політичних поглядів Коменського.</p> <p>Загально педагогічні ідеї Коменського. Ідея природовідповідності виховання. Зміст ідеї народності виховання. Концепція реформування школи. Принципи побудови школи. Типи шкіл відповідно до вікової періодизації. Особливості навчання у школі рідної мови. Навчальні підручники “Світ чуттєвих речей у малюнках”.</p> <p>Дидактичні принципи навчання. Методичні правила навчання та їх обґрунтування в праці “Велика дидактика”. Розробка теоретичних основ класно-урочної системи. Роль вчителя.</p> <p>Кардинальні моральні чесноти та правила їх виховання. Шкільна дисципліна.</p> <p>Педагогічні ідеї Просвітництва. Ідеал гувернерського виховання Джона Локка</p> <p>Просвітництво як ідейна течія. Його особливості у країнах Європи та США.</p> <p>Джон Локк як класичний представник англійського просвітництва. Суспільні погляди Локка. Теорія суспільного договору. Гносеологічні погляди Локка. Емпірико-сенсуалістичний характер його теорії. Теорія “чистої дошки”.</p> <p>Мета виховання Локка як виховання джентльмена. Засоби фізичного виховання. Взаємозв’язок фізичного і морального виховання. Зміст та засоби морального виховання. Розумове</p>	<p>12</p>	<p>4</p>
-------------	---	-----------	----------

виховання та визначення змісту освіти відповідно до критерію практичної доцільності.

Вплив педагогічних ідей Локка на розвиток педагогічної думки епохи Просвітництва. Педагогічні ідеї Джона Белерса. Поєднання навчання з промисловою та сільськогосподарською працею.

Педагогічні погляди Ж.Ж.Руссо

Педагогіка епохи Просвітництва у Франції. Ф.Вольтер, К.А.Гельвецій, Д.Дідро про фактори формування та розвитку особистості.

Педагогічна творчість Ж.Ж.Руссо. Вплив на неї його суспільних поглядів. Фактори розвитку людини. Провідні загальнопедагогічні ідеї: саморозвитку сил людської природи, природного і вільного виховання. Вікова періодизація Руссо. Погляди на організацію навчання і виховання.

Педагогічні ідеї німецьких педагогів-просвітителів Гердера, Гете, Міллера. Педагогічні ідеї представників американського Просвітництва. Б. Франклін про соціально-етичне та економічне значення освіти. Т.Джафферсон як творець системи єдиної безстанової освіти.

Школа і педагогічна думка в епоху Українського Відродження

Козацька педагогіка. Просвітня діяльність козацької держави. Мета виховання в козацькій педагогіці. Етапи виховання. Ідейні основи козацької педагогіки – кодекс лицарської честі та лицарської звитяги. Засоби козацького тіловиховання.

Створення шкіл на території Запорозької Січі. Школа при Самаро-Миколаївському монастирі як історично перша школа на січі. Парафіяльні школи. Головна Січова школа – школа при церкві Святого Покрови. Її структура, форми, методи та зміст навчання. “Козацька читанка” як підручник. Полкові школи на території Гетьманської України. Освіченість серед простих козаків та козацької верхівки.

Школа Правобережжя України у період посилення колоніального зніту українського народу

Колонізаторська освітня політика шляхетської Польщі на Правобережній Україні. Католицькі школи на Україні: єзуїтські колегіуми, василіанські, піарські школи як засіб денаціоналізації українського народу. Школи грамоти, приходські школи, їх значення у боротьбі українського народу за національну самостійність і незалежність. Занепад братських шкіл.

Діяльність Едукаційної колегії по проведенню шкільної реформи. Закриття українських національних шкіл у всьому Правобережжі.

Другий поділ Польщі (1795 р.) і колоніальна освітня політика Австро-Угорської монархії на українських землях. Насаджування німецьких та угорських шкіл.

Освіта на Закарпатті і Буковині. Діяльність Ужгородської гімназії (1646р.), гімназії в Мармарош-Сигеті (1730 р.), Ужгородської

середньої школи з вчительською семінарією (1793 р.). Посилення денаціоналізації українського народу засобами чужомовної школи.
Рекомендовані інформаційні джерела: основні – 1,2,3,6,8,9,16.

Змістовий модуль 2. РОЗВИТОК ПЕДАГОГІКИ ЯК САМОСТІЙНОЇ НАУКИ

Тема 2.1. Становлення масової школи і педагогіки (кінець XVIII – початок XIX століття)

Розвиток педагогіки масової державної школи

2. Становлення на практиці масової державної школи, її особливості. Запровадження національних освітніх систем у країнах Західної Європи та США. Започаткування обов'язкової загальної початкової освіти.

2.1

Розвиток педагогіки масової школи. Педагогічна діяльність і педагогічні ідеї І.Г.Песталоцці. Теорія елементарної освіти та внесок у розвиток методик початкового навчання. Розробка проблем розвиваючого і виховуючого навчання. Теоретична розробка психолого-педагогічних проблем, суті і складових педагогічного процесу І.Ф.Гербартом. Обґрунтування А.Дістервегом принципу природо відповідності, культуровідповідності та самодіяльності, теорії розвиваючої освіти. Розвиток Г.Спенсером поглядів на зміст та методи реальної освіти. Р.Оуен про зв'язок навчання з виробничою працею.

Стан школи і освіти України після входження до складу Російської держави.

Вплив освітянської політики Росії на шкільництво Лівобережної України.

Зростання ролі Києво-Могилянської Академії у культурно-освітньому житті Європи. Створення нових навчальних закладів: Малоросійської колегії (1700 р.), Харківського колегіуму (1727 р.), Переяславської школи (1738 р.), Глухівської співацької школи (1738 р.). Діяльність народних шкіл на Лівобережжі, шкіл грамоти, парафіяльних та полкових шкіл. Школи на Запорізьких Січах, при церквах Покрови, при козацьких монастирях і паланках.

Педагогічна діяльність і погляди українських просвітителів Г.Кониського, Ф.Прокоповича, М.Козачинського, Г.С.Сковороди.

Подвижницьке життя педагога і філософа Г.Сковороди. Ідеї спорідненого з природою виховання та народності виховання. Дидактика Г.С.Сковороди.

Ліквідація автономності України, посилення колоніальної політики російського царизму в галузі освіти українського населення. Ліквідація національної школи. Статут народних училищ 1786 року. Система народної освіти. Головні і малі народні училища. Антинародний характер школи.

Боротьба українського народу за демократизацію суспільства і школи

2.2	<p>Започаткування організації державної системи освіти. Тенденції побудови державної освіти в Україні. Типи навчальних закладів в Україні. Відкриття університетів та їх вплив на загальноосвітній стан і національно-освітній процес в Україні.</p> <p>Обґрунтування і відстоювання національної освіти в Україні. Освітня програма Кирило-Мефодіївського братства. Освітній ідеал Т.Г.Шевченко. Погляди Шевченка на народну школу та її відродження.</p> <p>Розвиток освіти на Правобережних землях України: Галичині, Закарпатті і Буковині. Педагогічні погляди О. В. Духновича.</p> <p>Педагогічна діяльність і погляди К.Д.Ушинського</p> <p>Принцип народності як методологічна основа концепції К.Д.Ушинського. Ушинський про шляхи побудови народної школи та зміст її діяльності. Антропологічні основи побудови педагогічної системи Ушинського. Педагогіка як наука і як мистецтво. Обґрунтування Ушинським необхідності праці в житті людини і суспільства.</p> <p>Дидактична система Ушинського. Ставлення педагога до теорії формальної та матеріальної освіти. Визначення мети освіти. Дидактичні принципи та методи навчання. Удосконалення теоретичних основ класно-урочної системи. Вимоги до вчителя та його підготовки.</p> <p>Розвиток К.Д.Ушинським теорії і методики початкового навчання. Навчальні книги “Рідне слово” і “Дитячий світ”.</p> <p>Послідовники К.Д.Ушинського в Україні. Педагогічна діяльність М.О.Корфа, Х.Д.Алчевської, Т.Г.Лубенця та інших.</p> <p><i>Рекомендовані інформаційні джерела: основні - 1,2,3,6,9,25,26,31,33.</i></p> <p>Тема 2.2. Школа і педагогічна думка кінця XIX - початку XX століття</p> <p><i>Становлення реформаторської педагогіки, її ознаки</i></p> <p>Тенденції розвитку шкільної освіти кінця XIX – початку XX століття. Прийняття у Європі та США законів про обов’язкову початкову освіту. Подальше розширення змісту початкової освіти, наближення її до потреб життя. Започаткування системи вищих початкових навчальних закладів. Зміни у середній освіті.</p> <p>Реформаторська педагогіка. Започаткування педагогічного руху нового виховання. Становлення та розвиток нових шкіл. Провідні ознаки нових шкіл. Вальдорфська педагогіка. Діяльність різних типів трудових шкіл Німеччини. Американська реформаторська педагогіка. Ідеї вільного виховання. Зародження експериментальної педагогіки. Виникнення педології.</p> <p><i>Шкільна практика і педагогічна наука в Україні в кінці XIX - початку XX століття.</i></p> <p>Стан освіти на східноукраїнських землях в кінці XIX- початку XX ст. Шкільні реформи 60-70 років. “Положення про початкові народні училища” та розвиток початкової школи у 70-80 роках</p>		
-----	--	--	--

Русифікаторська політика царизму у галузі освіти. Педагогічна діяльність М.І.Пирогова, М.О.Корфа і педагогічні погляди українських письменників у боротьбі за національну школу. Педагогічна журналістика М.П.Драгоманова.

Стан освіти на західноукраїнських землях. Педагогічна діяльність товариства “Просвіта” і педагогічні погляди І.Я.Франка.

Рекомендовані інформаційні джерела: основні - 1,2,3,6,8,9,30

Тема 2.3. Школа і педагогічна думка першої половини ХХ століття

Розвиток школи і педагогічної думки в країнах Західної Європи та США в п.п ХХ століття.

Становлення національних систем освіти і відкриття експериментальних шкіл у країнах Західної Європи та США.

2.3

Основні напрями реформування зарубіжної школи в другій половині ХХ століття. Провідні цілі, характер та завдання освітніх реформ у 60-х та 80-90-х роках ХХ століття. Гуманізація освіти як провідна тенденція її розвитку. Реформування змісту і структури освітніх систем. Перетворення середньої освіти у масову обов’язкову. Шляхи диференціації освіти у різних країнах. Нові технології навчального процесу. Проблеми стандартизації освіти та шляхи їх вирішення. Завдання та засоби здійснення виховного впливу на дитину в умовах сучасної школи. Шляхи реформування трудової підготовки та професійної орієнтації у сучасній школі. Проблеми управління та фінансування освіти за рубежом. Шляхи реформування педагогічної освіти. Розвиток системи альтернативних шкіл у сучасних умовах.

Становлення освіти в УНР (1917 – 1920 рр.)

Становлення системи національної освіти у добу Центральної Ради. Гетьманщина і народна освіта. Формування системи національної освіти в добу Директорії. Освітня політика Західноукраїнської Народної Республіки.

Формування педагогічної думки в Українській Народній Республіці. І.І.Огієнко – фундатор українського шкільництва. М.С.Грушевський про українську школу. С.Ф.Русова про національну систему освіти та виховання. Г.Г.Ващенко про національне виховання української молоді.

Школа і освіта за часів радянського будівництва

Становлення системи радянської освіти. Основні принципи побудови нової школи. Особливості діяльності освітньої системи на Україні у 20-ті роки. Процеси українізації освіти України. Роль В.Затонського, М.Скрипника у відродження української школи.

Освіта і педагогічна наука в 30-ті – 40-ві роки. Освітні реформи. Централізація управління освітою. Альтернативна оцінка освітніх реформ 30-х років та їх вплив на стан і зміст освіти в Україні.

Педагогічної практика і теорія А С Макаренка

Основні етапи педагогічної діяльності А.С.Макаренка. Макаренко про мету виховання та програму формування особистості.

Основні принципи виховної системи педагога.

А.С.Макаренко про формування учнівського колективу, основні закони його розвитку. Поєднання навчання з виробничою працею учнів та їх підготовкою до вибору професії. Питання формування педагогічної майстерності вчителя. Проблеми сімейного виховання. Суперечності в педагогічних поглядах А.С.Макаренка. Неоднозначність сучасної оцінки педагогічної спадщини А.С.Макаренка.

Рекомендовані інформаційні джерела: основні – 1,2,3,6,8,22,23.

Тема 2.4. Школа і педагогічна думка другої половини ХХ столітті *Українська педагогічна наука і школа в роки Великої Вітчизняної війни 1941-1945*

Евакуація учнів українських шкіл. Зміни в організації та змісті навчально-виховного процесу у роки Великої Вітчизняної війни. Перехід на роздільне навчання хлопчиків і дівчаток. Виробнича праця учнів. Позашкільне виховання. Участь учителів та школярів у військових діях, суспільно корисній та виробничій праці. Розвиток системи вечірніх та заочних шкіл. Становлення АПН РРФСР, введення іспитів на атестат зрілості, нової системи оцінювання знань на етапі завершення війни.

Школа України після другої світової війни

Відбудова і розвиток школи у перші повоєнні роки.

Реформи та пошуки оптимального змісту освіти у післявоєнний період. Пошуки відповідності змісту освіти світовому рівню. Реформи 50-60-х рр.. Закон “Про зміцнення зв’язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР”. Освіта і науково-технічний прогрес у 60-80-ті роки. Курс на загальну середню освіту. Здобутки і прорахунки в розвитку шкільництва і педагогіки України в 1950 - 1980 роках. Посилення централізації в освітній справі. Укорінення авторитаризму і формалізму в навчально-виховному процесі, руйнування національної школи, системи виховання. Криза радянської школи і педагогіки. Реформа загальноосвітньої і професійної школи як намір вивести освіту СРСР із кризового стану.

Педагогічна спадщина видатного українського педагога В.О.Сухомлинського

Життя і педагогічна діяльність В.О.Сухомлинського. Павлівська школа – лабораторія творчих пошуків педагога. Гуманізм як провідний принцип педагогічної системи Сухомлинського. Народна педагогіка – основа творчої спадщини Сухомлинського. Шляхи вдосконалення змісту освіти, забезпечення “радість розумової праці учнів”. Питання морального, трудового і естетичного виховання учнів у теорії і практиці В.О.Сухомлинського. Проблеми педагогічної майстерності учителя.

В.О.Сухомлинський про початкову освіту та особливості навчання дітей шестирічного віку в праці “Серце віддаю дітям”.

2.4

	<p>Спрямованість творчої спадщини педагога на перебудову школи і педагогіки.</p> <p>Відродження національної системи виховання і педагогіки в період становлення незалежності України</p> <p>Державна національна програма відродження освіти. Прийняття Державної національної програми "Освіта" ("Україна ХХІ століття"). Вплив демократизації і гуманізації суспільного життя на розвиток виховання і педагогіки. Боротьба за відродження української школи, системи виховання і педагогіки. Бурхливий розвиток творчих пошуків українських педагогів-учених, учителів. Критика авторитарної школи і педагогіки, впровадження ідей демократизації і гуманізації у навчально-виховний процес. Застосування ідей і засобів народної педагогіки, народознавства, українознавства, людинознавства, створення концепцій національної школи, національної системи виховання.</p> <p>Відкриття нових типів навчально-виховних закладів. Організація альтернативних навчальних закладів.</p> <p><i>Рекомендовані інформаційні джерела: основні – 1,2,3,6,9,28,29.</i></p>		
--	---	--	--

4.2. Плани семінарських занять

Модуль 1

Семінарське заняття № 1

Тема: Загальна характеристика виховання, школи і педагогічної думки зарубіжжя з найдавніших часів до 16 ст.

Хід заняття:

- I. Теоретичне обговорення основних положень теми:
 - Особливості виховання в умовах первіснообщинного ладу. Якісні зміни в період його розпаду.
 - Навчально-виховна практика, освіта і педагогічна думка у країнах Стародавнього Сходу.
 - Школа, освіта й виховання у Стародавній Греції та Римі.
 - Педагогічні погляди стародавніх грецьких і римських філософів. Питання виховання й освіти у працях Квінтіліана.
 - Особливості виховання, освіти і педагогічної думки епохи Середньовіччя.
 - Гуманістичне виховання і педагогічна думка філософів епохи Відродження: Вікторіно да Фельтре, Е.Роттердамський, Ф.Рабле, М.Монтень.
 - Вплив Реформації на виховання і школу. Система єзуїтського виховання.

Рекомендовані інформаційні джерела: *основні – 1,2,3,6,8,9,14.*

Семінарське заняття № 2

Тема: Я.А. Коменський – засновник педагогіки.

Хід заняття:

- I. Теоретичне обговорення основних положень теми:
 - Життя і педагогічна спадщина Я.А. Коменського. Вплив його педагогічних поглядів на розвиток педагогічної науки.
 - Основні педагогічні ідеї Я.А. Коменського. Прогресивне та застаріле у їх трактуванні.
 - Я.А. Коменський про вікову періодизацію і систему шкіл.

- Дидактичні принципи і правила Я.А. Коменського. Підручники Я.А. Коменського. Обґрунтування Я.А. Коменським класно-урочної системи навчання.
- Я.А. Коменський про моральне виховання і шкільну дисципліну.

II. Аналіз твору Я.А.Коменського «Велика дидактика»

III. Аналіз підручника Я.А.Коменського «Видимий світ у малюнках».

Рекомендовані інформаційні джерела: *основні – 1,2,3,6,8,16.*

Семінарське заняття № 3

Тема: Загальна характеристика розвитку виховання, освіти і педагогічної думки в Західній Європі у 16-18 столітті

Хід заняття:

I. Теоретичне обговорення основних положень теми:

- Стан шкільництва в західній Європі у 16-18 ст.
- Педагогічні погляди Дж. Локка.
- 3.Теорія природного виховання Ж.Ж. Руссо
- 4.Погляди К.А. Гельвеція та Д. Дідро на сутність людської особистості та її виховання.

II. Аналіз твору Дж. Локка «Думки про виховання»

III. Аналіз твору Ж.Ж. Руссо «Еміль або про виховання».

IV. Складання порівняльної характеристики педагогічних ідей Дж. Локка та Ж.Ж. Руссо

Рекомендовані інформаційні джерела: *основні -1,2,3,6,8,16.*

Семінарське заняття № 4

Тема: Розвиток національної освіти і педагогічної думки на Україні в XVI-XVIII ст.

Хід заняття:

I. Теоретичне обговорення основних положень теми:

- Виховання праукраїнців від найдавніших часів до прийняття християнства.
- Школа і освіта Київської Русі.
- Розвиток педагогічної думки в Київській Русі.
- Виховання і школа в період поневолення України:
Занепад українського шкільництва під час татаро-монгольського іга. Освітня діяльність Галицько-Волинського князівства.
Українська школа в Литовській державі. Культурно-освітня діяльність П.Русина і Ю. Дрогобича.
- Розвиток методів навчання грамоті і рахунку.
- Виникнення і розвиток братських шкіл України і Білорусії. Розвиток української гуманістичної педагогіки вчителями братських шкіл: Г.Смотрицький, К.Ставровецький, Л.Зизаній, П.Беринда, І.Борецький, М.Смотрицький.
- Козацька педагогіка, її мета, складові частини та засоби реалізації. Діяльність січових, козацьких шкіл на Україні. Козацька читанка.
- Перші вузи на території східних слов'ян. Острозька (1576 р.), Києво-Могилянська (1615 р.) академії як видатні центри освіти, науки і культури України.
- Науково-педагогічна творчість С.Яворського, С.Калиновського, Ф.Прокоповича, М.Козачинського та вплив її на становлення української гуманістичної педагогіки.
- Педагогічні погляди Г.С.Сковороди.

Рекомендовані інформаційні джерела: *основні – 1,2,3,6,8,9,25,26,29,32,33.*

Модуль 2

Семінарське заняття № 5

Тема: Видатний вітчизняний педагог К.Д. Ушинський

Хід заняття:

I. Теоретичне обговорення основних положень теми:

- Життя і педагогічна діяльність К.Д. Ушинського. Світоглядні основи педагогічної теорії К.Д. Ушинського.
- Погляди К.Д. Ушинського на педагогіку як науку та педагогічне мистецтво.
- Ідея народності виховання К.Д. Ушинського. Роль рідної мови у розвитку дитини, формуванні її духовності.
- Дидактичні погляди Ушинського.
- Розробка великого митця педагогіки початкового навчання. Навчальні книги Ушинського для початкової школи.
- Погляди Ушинського на мету, завдання та засоби морального виховання. Значення праці в житті людини і в навчанні.
- Роль вчителя та його підготовка.

II. Аналіз творів К.Д. Ушинського «Рідне слово» та «Людина як предмет виховання»

III. Аналіз підручників К.Д. Ушинського «Рідне слово» та «Дитячий світ».

Рекомендовані інформаційні джерела: *основні* – 1,2,3,6,8,9,25,26,29,31,33.

Семінарське заняття № 6

ТЕМА: Загальна характеристика розвитку освіти і педагогічної думки в Західній Європі

Хід заняття:

I. Теоретичне обговорення основних положень теми:

- Нові тенденції світового історико-педагогічного процесу в Західній Європі 20 ст.
- Виникнення альтернативних течій у поглядах на виховання дітей.
 - Теорія прагматизму Дж. Дьюї. Системи, що виникли на основі ідей Дьюї: Дальтон-план, Він'єтка-план, Ієна-план, комплексне навчання;
 - Експериментальна педагогіка Е.Меймана, Е. Торндайка, В. Лая і подальший розвиток на її основі педології;
 - Теорія “вільного виховання” М.Монтессорі і організація вільних шкіл;
 - Теорія “нового виховання” і її подальший розвиток в педагогічних поглядах С.Френе і Вальдорфській педагогіці.
 - Гуманістична педагогіка К.Роджерса та педагогіка Я.Корчака

II. Порівняльна характеристика альтернативних педагогічних ідей.

Рекомендовані інформаційні джерела: *основні* – 1,2,3,6,8,9,30.

Семінарське заняття № 7

ТЕМА: Відомий український педагог А.С.Макаренко

Хід заняття:

I. Теоретичне обговорення основних положень теми:

- Розвиток школи і педагогіки України в 20-30роки.
- Основні віхи життя і педагогічної діяльності А.С.Макаренка. Умови і фактори формування світогляду А.С.Макаренка.
- А.С.Макаренко про формування колективу, основні закони його розвитку.
- Поєднання навчання з трудовим вихованням, продуктивною працею учнів та підготовка їх до вибору професії.
- Питання формування педагогічної майстерності вчителя в працях А.С.Макаренка.
- Суперечності в педагогічних поглядах А.С.Макаренка. Сучасні наукові погляди на спадщину А.С. Макаренка.

II. Аналіз літературного твору А.С.Макаренка «Педагогічна поема»

Рекомендовані інформаційні джерела: *основні* – 1,2,3,6,8,9,22,23.

Семінарське заняття № 8

ТЕМА: Педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського

Хід заняття:

I. Теоретичне обговорення основних положень теми:

- Школа і педагогіка України у післявоєнний період
- Життя і педагогічна діяльність В.О.Сухомлинського. Вплив ідей педагога-гуманіста на становлення особистісно-орієнтованого підходу в педагогіці.
- Особливості підходів до виховання особистості у спадщині В.О. Сухомлинського.
- “Радість пізнання” і організація початкового навчання у спадщині В.О.Сухомлинського.
- .Сухомлинський про основи початкового навчання.
- Проблеми розбудови національної системи освіти і виховання в Незалежній Україні та в Новій українській школі.

II. Аналіз творів В.О.Сухомлинського «Серце віддаю дітям» та «Сто порад вчителів»

III. Опрацювання літературних казок В.О.Сухомлинського.

Рекомендовані інформаційні джерела: основні – 1,2,3,6,8,9,28,29.

V. Контроль якості знань студентів

5.1. *Форми і методи поточного контролю:*

Форми поточного контролю: модульні контрольні роботи.

Методи поточного контролю: усне опитування, тести, контрольні завдання.

5.2. *Форми і методи підсумкового контролю:*

екзамен.

5.3. *Критерії оцінювання знань студентів:*

1) якість знань (правильність, повнота, глибина, системність, дієвість, узагальненість, міцність);

2) ступінь сформованості професійних умінь з дисципліни;

3) ступінь самостійності в навчальній діяльності;

4) досвід творчої пошукової діяльності.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота										Екзамен	Сума
Змістовий модуль № 1					Змістовий модуль № 2						
T 1	T 2	T 3	T 4	Модульна контрольна робота 1	T 5	T 6	T 7	T 8	Модульна контрольна робота 2		
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100	100

$$200 / 2 = 100$$

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі	Оцінка	Оцінка за національною шкалою
-------------------	--------	-------------------------------

види навчальної діяльності	ECTS	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
65-69	D	задовільно	
60-64	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Питання до екзамену

Школа і педагогічна думка Західної Європи і США

1. Основні завдання історії педагогіки як навчальної дисципліни.
2. Сутність і походження виховання, особливості його розвитку.
3. Характер виховання у первісному суспільстві.
4. Якісні зміни у вихованні в період розпаду первісного суспільства.
5. Освіта і виховання в країнах стародавнього Сходу, Греції, Риму.
6. Філософські та ораторські праці Античності про виховання, школу, методики навчання, вимоги до вчителя.
7. Особливості виховання, школи і педагогічної думки епохи Середньовіччя.
8. Перші університети: історія виникнення, організація навчально-виховного процесу.
9. Становлення гуманістичного виховання і його ознаки. Філософські праці епохи Відродження про виховання і освіту.
10. Життя і педагогічна спадщина Я.А. Коменського. Вплив його педагогічних поглядів на розвиток педагогічної науки.
11. Дидактичні погляди та підручники Я.А. Коменського.
12. Принципи природовідповідності у спадщині Я.А. Коменського. Вікова періодизація та система шкіл.
13. Педагогічні погляди Ж.Ж. Руссо та їх вплив на розвиток педагогічної думки.
14. Педагогічна концепція Джона Локка та її вплив на розвиток педагогічної думки.
15. Становлення масової школи в Західній Європі ХУІІІ-ХІХ ст. Основні риси масової школи.
16. Розвиток педагогіки масової школи. Педагогічні погляди І.Г. Песталоцці, А. Дістервега, І. Гербарта.

17. Життя і педагогічна діяльність К.Д.Ушинського. Вплив педагогічних ідей К.Д.Ушинського на розвиток педагогічної науки.
18. Ідея народності виховання в педагогічній спадщині К.Д.Ушинського.
19. Дидактичні погляди К.Д.Ушинського.
20. К.Д.Ушинський про моральне виховання та значення праці в розвитку дитини.
21. Ідеї антропологізму в педагогічній спадщині К.Д.Ушинського. Педагогіка як наука та мистецтво.
22. Виникнення нових альтернативних теорій виховання і школи в педагогіці ХХ століття.
23. Особливості прагматичної педагогіки і педагогічні ідеї Д.Д'юї.
24. Становлення національних систем освіти країн Західної Європи і США та створення експериментальних шкіл у п.п. ХХ століття.
25. Школа і педагогічна думка країн Західної Європи та США другої половини ХХ століття.

Школа і педагогічна думка в Україні

1. Особливості виховання праукраїнців. Трипільська культура.
2. Виховання і освіта першоукраїнців. Скіфське царство і грецькі міста-колонії.
3. Виникнення і становлення школи і системи освіти в Київській Русі.
4. Розвиток педагогічної думки Київської Русі
5. Острозька Академія - перший вищий заклад в Україні.
6. Створення братських шкіл та організація в них навчально-виховного процесу.
7. Виникнення та розвиток Києво-Могилянської колегії-академії.
8. Видатні просвітителі Києво-Могилянської академії.
9. Організація навчально-виховного процесу в Києво-Могилянській академії.
10. Виховання і школа Запорізької Січі. Риси козацької педагогіки.
11. Педагогічна діяльність і погляди Г. С. Сковороди.
12. Особливості козацької педагогіки та вплив її ідей на становлення національного виховання і школи.
13. Вплив освітянської політики Росії на шкільництво Лівобережної України. Педагогічні погляди Т. Г. Шевченка.
14. Розвиток освіти на Правобережних землях України: Галичині, Закарпатті, Буковині. Педагогічні погляди О.В.Духновича.
15. Стан освіти на східноукраїнських землях в кінці ХІХ- на початку ХХ ст. Розвиток початкової освіти: церковнопарафіяльні, земські та недільні школи.
16. Педагогічна діяльність М.І.Пирогова, К.Д.Ушинського, М.О.Корфа і педагогічні погляди українських письменників в боротьбі за загальнодоступну національну школу.
17. Освітня діяльність М.П.Драгоманова.

18. Стан освіти на західноукраїнських землях в кінці XIX- на початку XX століття. Педагогічна діяльність товариства "Просвіта" і педагогічні погляди І.Я.Франка.
19. Становлення національної школи України в 1917-1919 роках. Сподвижники української освіти І. Стешенко, С.Русова, І, Огієнко.
20. Розвиток освіти та педагогічної думки в Україні в 20-40р. XX століття.
21. Оцінка педагогічної практики і теорії А.С.Макаренка.
22. Школа України після Другої Світової війни. Здобутки і прорахунки в розвитку шкільництва і педагогіки України в 1950-1980 роках.
23. Життя і педагогічна діяльність В.О.Сухомлинського. Вплив ідей В.О.Сухомлинського на становлення педагогіки співробітництва.
24. Особливості підходів до виховання особистості у спадщині В.О.Сухомлинського.
25. "Радість пізнання" і організація навчання у спадщині В.О.Сухомлинського.

VI. Навчально-методична карта дисципліни «Історія педагогіки»

Всього – 90 год., лекції – 18 год., семінарські – 16 год. самостійна робота – 56 год., екзамен

Тиждень	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Модулі	Модуль 1 Донауковий період розвитку педагогіки								Модуль 2 Розвиток педагогіки як самостійної науки											
Лекції	1		2			3,4			5, 6		7			8			9			
Дати																				
Теми лекцій	Історико-педагогічний компонент у професійній підготовці вчителя	Походження виховання у первісному суспільстві (3-2 млн. років назад - до н.е.)	Виховання, школа і педагогічна думка Стародавнього світу (3 тис. до н.е. - V століття)	Школа, освіта і виховання Середньовіччя (IV-VI - XIII-XIV століття)	Педагогічна думка епохи Відродження (XIV -XVI століття)	Розвиток школи і педагогічної думки у XVI – XVIII столітті		Становлення масової школи і педагогіки (кінець XVIII – початок XIX століття)		Школа і педагогічна думка кінця XIX - початку XX століття			Школа і педагогічна думка першої половини XX століття			Школа і педагогічна думка другої половини XX століття				
Теми практичних занять	Загальна характеристика виховання, школи і педагогічної думки зарубіжжя з найдавніших часів до 16 ст.			Я.А. Коменський – засновник педагогіки.	Загальна характеристика розвитку виховання, освіти і педагогічної думки в Західній Європі у 16-18 столітті	Розвиток національної освіти і педагогічної думки на Україні Від найдавніших часів до XVIII ст.		Видатний вітчизняний педагог К.Д. Ушинський	Загальна характеристика розвитку освіти і педагогічної думки в Західній Європі			Відомий український педагог А.С.Макаренка			Педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського					
Самостійна робота	1) Складання опорних схем до теоретичних розділів. 2) Аналіз першоджерел 3) Творчі роботи.								1) Складання опорних схем до теоретичних розділів. 2) Аналіз першоджерел . 3) Творчі роботи.											
Види контролю	Поточний контроль.Перевірка самостійної роботи. Модульний контроль: Тест 1. Творче завдання.								Поточний контроль.Перевірка самостійної роботи. Модульний контроль: Тест 2. Творче завдання.											
ЕКЗАМЕН																				

VII. Основні й допоміжні інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Розвиток народної школи і педагогічної думки на Україні. (за ред. М.Д. Ярмаченка) - К.: Радянська школа, 1991.
2. Левківський М.В.Ю, Історія педагогіки: Навчальний посібник / М.В.Левківський, Д.І.Пашенко. – Київ. Центр учбової літератури, 2016. – 380 с.
3. Любар О.О. Стельмахович М.Г. Історія української педагогіки – Київ, 1999.
4. Пискунов А.И. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики. -М.: Просвещение, 1981.
5. Антология педагогической мысли Древней Руси. - М.:Педагогика. 1985.
6. Гусак П. Мартіросян Л. Історія педагогіки України: посібник для студентів. - Луцьк, вид-во ВДУ, 1996.
7. Кузь В.Г., Руденко Ю.Д. Основи національного виховання: Концептуальні положення - К., 1993.
8. Скільський Д.М. Історія української педагогіки. Ілюстрований навчальний посібник/Д.М.Скільський. – Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 2012. - 340 с.
9. Скільський Д.М. Історія зарубіжної педагогіки. Посібник/Д.М.Скільський. – К: Смолоскип, 2011. -376 с.

Додаткова:

- 10.Бабишин С.Д. Школа та освіта Давньої Русі /IX - I под. XIII ст./ К.. 1973
- 11.Бабишин С.Д. Початкова школа на Україні з давніх часів до кінця XVIII ст. // Поч. школа. 1991. №10.
- 12.Грищенко М.М. Розвиток народної освіти на Україні за роки Радянської влади. – К., 1957.
- 13.Живодьоров В.Ф., Сбруєва А.А., Рисіна М.Ю. З історії національного шкільництва. – К., 1998.
- 14.Зейлигер-Рубинштейн Е.И. Очерки по истории воспитания и педагогической мысли. - Л., X978.

15. Корнетов Г.Б. «У истоков воспитания (Педагогика и народное воспитание за рубежом. Экспресс-информация). Выпуск 12. -М., 1991.
16. Кравець В. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва. – Тернопіль, 1996.
17. Кравець В.П. Історія української школи і педагогіки: Курс лекцій. – Тернопіль, 1994.
18. Очерки истории школы и педагогики за рубежом (под ред. К-И. Салимовой). - М.: Просвещение, 1989.
19. Кузь В.Г., Руденко Ю.Д. Українська козацька педагогіка і духовність. - Умань, 1995.
20. Любар О.О. Історія педагогічної думки, освіти в Україні. Част. 1. Дохристиянський період. - К., 1991.
21. Любар О.О. Історія педагогічної думки і освіти в Україні: ч. 3. У неволю. - К., 1996.
22. Любар О.О. Історія педагогічної думки і освіти в Україні : Част. 2: Княжа доба. - К., 1994.
23. Майборода В.К., Майборода С.В. Національна школа України: історія, розвиток, уроки // Рідна школа. – 1993. - №7.
24. Мелвідь Л.А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: Навчальний посібник. – К., 2003.
25. Мицько І.З. Острозька академія. - К.: Вища школа, 1990.
26. Олійник О.С. Козацька читанка. // Радянська школа, 1989, № 4.
27. Ососков А.В. Начальное образование в дореволюционной России (1861 – 1917) - М., 1982.
28. Очерки истории школы и педагогики за рубежом (под ред. К.И.Салимовой) – М.: Просвещение, 1989.
29. Педагогічні погляди Г.С. Сковороди. - Ю: Вища школа, 1972.
30. Сбруєва А.А., Рисіна М.Ю. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах: Навчальний посібник. – Суми, 2000.

31. Ступарик Б. Національна школа: епохи становлення. - Івано-Франківськ, 1992
32. Хижняк З.І. Києво-Могилянська академія. - К., 1988.
33. Федоренко Д.Т. Школа і освіта Запорізької Січі. - Кривий Ріг, 1990.
34. Чавдаров С.Х. Тарас Григорович Шевченко і освіта на Україні. - К. Рад. школа, 1964.
35. Шевченко Т.Г. Букварь Южнорусский. – К.: Веселка, 1992.
36. <http://www.mon.gov.ua> – сайт Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України.
37. <http://pidruchniki.ws> – сайт підручників.
38. <http://hklib.npu.edu.ua> – бібліотека НПУ імені М.П. Драгоманова.
39. <http://irbis-nbuv.gov.ua> – електронні інформаційні ресурси Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.
40. <http://www.dnpb.gov.ua> - Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського.

VIII. Доповнення та зміни, внесені до робочої програми в 2019/2020 н.р.